

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ

УДК 911.3

ВИРОБНИЦТВО ГІПСУ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ

Мирослав Сивий

Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка, кафедра географії та методики її навчання, м. Тернопіль, вул М. Кривоноса 2, syuyjt@ukr.net

Проаналізовано сучасний стан видобування гіпсу та виробництва гіпсових матеріалів в Україні. Подано розподіл запасів сировини та обсяги видобутку по адміністративних областях. Показана динаміка видобутку гіпсу за останні роки. Зроблені висновки щодо перспектив розвитку гіпсового виробництва в країні.

Ключові слова: *гіпс та ангідрит, запаси сировини, видобуток, виробництво гіпсових матеріалів.*

Гіпс у чистому вигляді — мінерал $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$. Його найчистіші відміни безколірні й прозорі. Однак, набагато частіше гіпс зустрічається у природі як гірська порода, складена з мінералу гіпсу та домішок доломіту, ангідриту, целестину, гідроксидів заліза, сірки, органічних сполук. Залежно від домішок колір його може бути білим, сірим, коричневим, жовтим, рожевим тощо.

З історії використання гіпсу. Назву мінералу дав ще у 315 р. до РХ Теофраст (по-грецьки «гіпсос» - крейда). До неї звикли, хоча зрозуміло, що гіпс і крейда зовсім різні речовини. Приховано кристалічний гіпс, сніжно-білий, напівпрозорий і щільний, подібний до мармуру, часто з різноманітними відтінками, прожилками і плямами, які створюють химерні узорі, називають *алебастром*. Назва походить від давньоєгипетського міста Алабастру (Алебастрону), в околицях якого давня розроблялись поклади цього каменю.

Археологічні дослідження показують, що натуральний гіпс використовувався уже в 9000 р. до РХ на території теперішньої Туреччини.

В династичному Єгипті (5000-3400 р. до РХ) в перше в історії використовувався випалений гіпс в розчинах з мулом. Він присутній у сфінксах, в стінній штукатурці й підлозі гробниці Тутанхамона. Гіпс випалювався слабо й нерівномірно, напевно, в гончарних печах чи просто на багаттях, часто містив кальцит і пісок.

В Єгипті плити зовнішнього облицювання пірамід укладали й підганяли часто без розчинів. Якщо ж розчин і застосовувався, то у якості подушки між каменями, яка захищала їх краї від пошкоджень при укладці. Тобто масивні блоки, ковзаючи по гіпсовій змазці, могли підганятися точно по місцю. Вертикальні шви висотою 1,5 м і довжиною 2,1 м між будівельними каменями основної кладки були заповнені шаром гіпсу всього у 0,5 мм.

Пліній Старший писав, що «...алебастрит народжується в Алабастрі, Єгипті і в Дамаску, в Сирії» [2]. З алебастру робили статуетки, світильники, вази і посуд для масла, які греки називали *алебастрами*. Археологи знаходять алебастровий посуд в захороненнях різного часу. Так, на південному Уралі на березі струмка Кумачка в одному з курганів знайшли єгипетську алебастрову посудину з написом «Артаксеркс, фараон великий». Артаксеркс – давньо перський цар, який правив у 465-425 рр. до РХ. Алебастровий посуд знаходили при розкопках боспорського Пантикапея и сарматських курганів Кримського Присивашся.

Таким чином, гіпс відомий людям з незапам'ятних часів. Ще 2 тис. років тому індійці Північної Америки знали, що гіпс підвищує врожайність засолених ґрунтів й використовували його як добриво. В карстовій печері Мамонтова у штаті Кентуккі археологи виявили рештки давніх гірників, які тут з ризиком для життя добували гіпс.

На острові Крит, неподалік від нинішнього міста Геракліона, збереглися рештки величного Кносського палацу «золотої мінойської ери». Мінойська культура, як відомо, була знищена біля 1400 років до РХ виверженням вулкану на о. Санторин. Всі сходи й підлога ванних приміщень, конюшень, залів для колісниць були зроблені з гіпсу.

Недавно в Сирійській пустелі археологи відкрили «кришталеве» місто Рісафа, побудоване на штучному пагорбі з плит кристалічного гіпсу. Із цього матеріалу були зведені фортечні стіни, міські споруди, християнський храм, які виблискували на сонці.

У Древньому Римі світло забарвлений ангідрит із Бергамо, відомий під назвою *вульніт*, або *бергамський мармур*, використовували для виготовлення колони облицювання будівель.

В Романський період (X-XII ст.) використовувались чисті гіпсові розчини і змішані з вапном, піском і цегляним пилом. Більше половини будівель того часу в Парижі (гіпс добували в районі Монмартра під Парижем, що дало йому нове ім'я «паризька штукатурка»), а також костел Пресвятої Діви Марії у Кракові побудовані на гіпсових розчинах.

В готичній архітектурі (XII-XIV ст.) гіпс використовувався в різних галузях будівництва: в Німеччині – це штукатурки й мостіння підлог, в Італії – накривки на кам'яних стінах, основи під фрески, в Англії – стінові штукатурки, гіпсові декорації (Віндзор), в Польщі – з гіпсу виконані безшовні підлоги й декоративні панелі в кафедральному соборі в Гнізно.

В епоху Відродження (XV ст.) розвивалось мистецтво художньої різьби по алебастру, який добували в передгір'ях Апеннін. До наших днів у м. Вольтерра (біля Пізи) існує кустарне каменерізне виробництво, де з декоративного алебастру виготовляють ажурні вази, квітники, люстри, світильники тощо.

З періоду бароко (XVII ст.) й до нашого часу гіпс знаходить застосування найчастіше як скульптурний матеріал, для масового виробництва декоративних елементів, в розчинах для внутрішніх робіт, в нових композиційних матеріалах.

Перша машина для виробництва гіпсокартонних виробів була побудована у 1888 р. Августином Саккетом в США. Його вважають «батьком гіпсокартону». У 1917 році в Англії була побудована перша в Європі гіпсокартонна фабрика.

Виклад основного матеріалу. Більшість промислових родовищ гіпсу виникла внаслідок гідратації ангідриту, це так звані епігенетичні родовища. Крім цього, гіпс може утворюватись шляхом осадження в солеродних басейнах на початкових стадіях галогенезу — первинний гіпс.

Завдяки своїм властивостям, гіпс знаходить широке застосування. Так, цінною властивістю гіпсу є його здатність втрачати при обпалюванні воду, перетворюючись при цьому у білий порошок, який при заливанні водою «схоплюється» і знову твердіє, дещо збільшуючись в об'ємі. Ця здатність гіпсу застосовується при виробництві в'язучих речовин (будівельного гіпсу, високоміцного гіпсу, формувального гіпсу, естрихгіпсу, медичного гіпсу).

У сільському господарстві гіпс використовують як *багатоцільовий меліорант* для гіпсування солончакових ґрунтів. Річ у тім, що високий вміст натрію у ґрунтах зумовлює їх лужність, погіршує структуру та сприяє винесенню гумусу. За умови гіпсування кальцій витісняє натрій (який зв'язується у вигляді нешкідливого сульфату) та сприяє винесенню калію, що поліпшує родючість ґрунтів. Гіпс підвищує гігроскопічність ґрунтів, оскільки він добре поглинає та зв'язує воду; внесення гіпсу у глинисті ґрунти підвищує їх аерацію та водопроникнення. Середня норма внесення гіпсу становить від 1 до 4-6 т/га. В Україні близько 2,8 млн. га ґрунтів відносяться до солонуватих і підлягають гіпсуванню. Як меліорант гіпс може застосовуватися у сиромолотому вигляді (гіпсове борошно), де вміст гіпсу має бути понад 85 % (клас А) та 70 % (клас Б).

Гіпс може використовуватись також як добриво при вирощуванні бобових культур, конюшини та люцерни на підзолистих ґрунтах.

У цементній промисловості його вводять при помолі клінкера як добавку, тому що він має здатність сповільнювати швидкість схоплювання цементу після заливання (затвердіння) його водою (портландцемент). Гіпс також входить до складу цементів — гіпсошлакового, ангідритового, спеціального.

Загальновідоме використання гіпсу у медицині. *Гіпс медичний* — це білий сухий порошок, отриманий шляхом випалювання та розмолу гіпсового каменю. До нього пред'являються жорсткі вимоги щодо строків затвердіння (схоплювання), тонкості помолу та меж міцності при розтягуванні (14 кгс/см²). З такого гіпсу виготовляють хірургічні пов'язки, зліпки (зокрема у стоматології).

Гіпс будівельний або штукатурний — також продукт випалювання та помолу гіпсового каменю. Випалювання здійснюється у камерних, кільцевих, шахтних й обертових печах, а також у варильних котлах і установках у завислому стані. З однієї тонни гіпсового каменю виходить близько 840 кг штукатурного гіпсу. Використовується для виробництва в'язучих матеріалів, відливки гіпсових плит та блоків тощо.

Естрихгіпс виробляється з гіпсу чи ангідриту випалюванням при температурі 800...1 000 °С з подальшим розмелюванням отриманих продуктів. Затверділий естрихгіпс має низьку теплопровідність, добре звукопоглинання та високу стійкість проти стирання. Застосовується для облаштування підлоги, цегляної кладки, виготовлення штучного мармуру тощо.

Формувальний гіпс використовують для виготовлення форм і моделей у керамічній, авіаційній

та машинобудівній галузях промисловості, форм для литва з металів і сплавів, а також для різноманітних виробних і скульптурних робіт. Отримують формувальний гіпс з дуже чистого добірного гіпсового каменю.

Гіпсошлаковий цемент — це гідралічна в'язуча речовина, яку отримують спільним тонким подрібненням висушеного гранульованого доменного шлаку, двоводного гіпсу та портланд-цементного клінкеру. Використовується при зведенні підземних і підводних споруд, особливо у випадках дії на останні вилуговування та сульфатних розчинів.

Ангідритовий цемент — тонкорозмелені продукти випалювання двоводного гіпсу при температурі 600...700 °С або природного ангідриту з різноманітними добавками, що активізують схоплювання. Використовується для виготовлення будівельних розчинів, бетонів, штучного мармуру, порожнистого каменю тощо.

У невипаленому стані тонкорозмелений гіпс використовується як *гіпсовий цемент* при спорудженні одноповерхових будівель, відливанні архітектурних деталей та опорядженні фасадів споруд.

У паперовому виробництві гіпс знаходить застосування як *наповнювач* для певних гатунків паперу, оскільки за білизною може перевищувати кращі сорти тальку і каоліну.

Окремі рівномірно забарвлені відміни щільного гіпсу у вигляді полірованих плит можуть використовуватись як *облицювальний матеріал* для опорядження інтер'єрів. Алебастр з ніжним рожевим чи жовтуватим відтінком, з витонченим жилкуванням, а також волокнистий селеніт розглядають як недороге виробне каміння.

Порівняно недавно широке застосування отримали два вироби з гіпсу: *гіпсокартонні плити* (ГКП) та *сухі гіпсові суміші* (СГС). При цьому світове індустріальне виробництво ГКП нараховує не більше 100 років, а СГС — не більше 50 років.

Вимоги промисловості до якості гіпсу регламентуються відповідними держстандартами, зокрема ДСТ 4013-82 «Камінь гіпсовий і гіпсоангідритовий для виробництва в'язучих матеріалів. Технічні умови» та ТУ 31-71 «Технічні умови. Камінь гіпсовий і гіпсоангідритовий для виробництва формувального, високоміцного та медичного гіпсу».

Вміст у гіпсоангідритовому камені гіпсу й ангідриту у перерахунку на $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ повинен становити не менше (%): для першого сорту — 95, для другого — 90, для третього — 80; сірчаного ангідриту (SO_3) не менше (%): для першого сорту — 44,1; для другого сорту — 41,8; для третього сорту — 37,2.

Для виробництва гіпсових в'язучих матеріалів повинен поставлятися тільки гіпсовий камінь з розміром кусків 60...300 мм, а для виробництва цементу — гіпсовий і гіпсоангідритовий камінь фракції кусків 0-60 мм із вмістом частинок 0...5 мм не більше 30 %. В гіпсоангідритовому камені повинно бути понад 30 % мінералу гіпсу ($\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$).

В Україні на сьогодні розвідано і враховано Державним балансом 40 родовищ гіпсу будівельного та 5 об'єктів обліку запасів, що входять до складу комплексних родовищ (табл. 1). Як видно з таблиці, розробка гіпсового каменю проводиться в основному вчотирьох областях — Донецькій (понад 61 %), Тернопільській (29 %), Хмельницькій (5,4 %) та Івано-Франківській (2,6 %) областях [1, с. 402].

Більшість родовищ і запасів зосереджено в Донецькій обл. Усі розвідані родовища знаходяться тут в межах Бахмутської котловини і пов'язані з відкладами слов'янської світи нижньої пермі. Світа складена в основному хімічними осадками: гіпсами, ангідритами, кам'яною сіллю з підпорядкованими проверстками аргілітів та вапняків, які ритмічно перешаровуються. Глибина залягання гіпсів змінюється від 10 до 240 м, потужності пластів — від 0,5 до 39 м. Гіпси відрізняються високою чистотою і витриманістю хімічного складу. Вміст $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ у нижньопермських гіпсах складає 84,5...97,8 %.

Розробка гіпсового каменю в області ведеться в основному підприємствами німецької будівельної фірми Knauf (ТзОВ «Кнауф Гіпс Донбас») відкритим способом. Фірма ще у 2003 р. придбала завод «Деконський гіпс» (м. Соледар), модернізувала його, ввела нові потужності і зараз налагодила випуск гіпсового в'язучого високої якості, гіпсокартонних плит, сухих будівельних сумішей, виробництво альфа-гіпсу та ін. Зараз підприємства фірми розробляють п'ять родовищ гіпсу (табл. 1).

Велике *Артемівське родовище* гіпсу розробляла французька компанія Lafarge, яка володіла контрольним пакетом акцій гіпсового підприємства ЗАТ «Стромгіпс». Група компаній Lafarge спеціалізується, як і Knauf, на випуску будівельних матеріалів з гіпсу, у т. ч. й гіпсокартону. ЗАТ «Ляфарж Гіпс», зокрема випускає гіпсовий щебінь як сировину для виробництва гіпсових в'язучих і активну

добавку до цементу, а також гіпсове в'язуче марки Г-5 для будівельних і реставраційних робіт. У зв'язку з підземною розробкою родовища гіпс відрізняється високим рівнем чистоти. У 2012 році гіпсовий підрозділ «Лафарж Гіпс» був придбаний ETEX Group – глобальним концерном з виробництва й продажу будівельних матеріалів в Європі, Африці та Південній Америці й перейменований в ТДВ СІНІАТ.

Таблиця 1

Розподіл запасів гіпсу будівельного за адміністративними областями України [1, с. 403, зі змінами]

Область	Кількість родовищ / з них розробляються	Балансові запаси (А+В+С ₁) на 01.01.17р., тис. т	Відсоток від загальних в Україні, %	Діючі підприємства з видобутку гіпсу (родовища, які вони розробляють)	Видобуток у 2016 р., тис. т
Донецька	11/9	34610 6	55,7	ТЗОВ «Кнауф Гіпс Донбас» (Східно-Покровське, Східно-Михайлівське, Західно-Михайлівське, Пшеничанське-Деконське, Іванградське); ТДВ СІНІАТ (Артемівське); ТЗОВ «Промбудгіпс» (Пшеничанське-лівобережна ділянка); ТЗОВ «Соледар-сервіс» (Нирківське)	884,9
Івано-Франківська	12/3	11188 4	18	ПП «Троянські гіпси» (Троянське)	38,4
АР Крим	1/1	2123	0,3	-	-
Луганська	1/-	15378	2,4	-	-
Сумська	1/-	576	0,09	-	-
Львівська	2/1	6454	1,0	Пустомитівське ЗУ (Щирецьке)	6,7
Тернопільська	7/3	59815	9,6	ТЗОВ «Кнауф Гіпс Скала» (Шишківцецьке) ПП «Скала-Інтер» (Пилипчанське)	422,6
Хмельницька	3/1	18836	3,0	ПАТ «Гіпсовик» (Кудринцецьке-1)	78,2
Чернівецька	7/5	60065	9,6	Кострижівський комбінат будівельних матеріалів (Скитське);	0,5
Всього в Україні:	45/23	621240	100		1431,4

На Поділлі гіпси відомі у межах Тернопільської і Хмельницької областей. Стратиграфічно вони пов'язані з відкладами тираської світи баденського ярусу міоцену і простягаються суцільною смугою у Подністров'ї вздовж південно-західної окраїни Волино-Подільської плити. Ширина виходів гіпсів коливається від 1,5 до 40 км, сумарна потужність гіпсової товщі сягає 45 м. Північна межа поширення гіпсів проходить по лінії населених пунктів Коропець — Золотий Потік — Товсте — Борщів. На Хмельниччині гіпси поширені лише у межах неширокої смуги вздовж р. Збруч у крайній південно-західній частині області (Кам'янець-Подільський район). У товщі гіпсів та ангідритів виділяються декілька малопотужних прошарків глин та вапняків, характерна також значна закарстованість — відомі подільські печери південних районів Тернопільської обл. Виділяються декілька літологічних різновидів подністровських гіпсів. У Кудринцях, Борщові весь гіпс представлений сірувато-коричневою відміною. Цей гіпс найбільш високоякісний з усіх місцевих сортів. Він складає значні масиви у багатьох пунктах Подністров'я і характеризується постійністю та витриманістю складу і структури. Всі різновиди гіпсу відрізняються високою якістю.

На Поділлі Державним балансом запасів враховано тільки десять родовищ гіпсу із загальними запасами понад 78 млн. т. З них розробляються лише *Шишківцецьке* і *Пилипчанське* Борщівському та

Кудринецьке-1 у Кам'янець-Подільському районах.

У 2006 р. створене дочірнє підприємство компанії Кнауф ТзОВ «Скала», яке отримало ліцензію на видобування гіпсового каменю в Шишківцевському кар'єрі біля м. Борщів Тернопільської обл. Зараз на базі кар'єру побудовано гірничий цех, дробильно-сортувальну ділянку, склад і ділянку для завантаження вагонів сировиною. Продукція відвантажується на київське підприємство «Кнауф Гіпс Київ», частково на цементні заводи України, Білорусі, Польщі. Розвідані обсяги гіпсу у Шишківцевському родовищі становлять біля 20 млн. т, прогнозні ресурси — 70-80 млн. т. Проектна потужність видобувного підприємства — 500 тис. т гіпсового каменю в рік.

Серед попередньо обстежених родовищ гіпсу, які складають потенційний резерв цієї сировини і можуть служити об'єктами для розвідувальних робіт в Тернопільській обл., можна назвати такі як *Мельниця-Подільське, Ниврівське, Новосілко-Кудринецьке, Сапогівське, Сков'ятинське* у Борщівському районі, *Передмістєвське, Золотопотіцьке* у Бучацькому районі, *Нагірянське* у Заліщицькому районі, *Угринівське, Заміське та Сосулівське* у Чортківському районі та ін. Прогнозні ресурси сировини оцінюються у декілька млн. т.

У Хмельницькій обл. запаси гіпсів за промисловими категоріями оцінені у трьох родовищах і становлять понад 18 млн. т (без Заваллівського, яке підлягає списанню через забудову). Єдине з родовищ, яке експлуатується Кам'янець-Подільським ПАТ «Гіпсовик», *Кудринецьке-1* розташоване в 25 км від залізничної станції Кам'янець-Подільській. Сировина придатна для отримання будівельного гіпсу першого сорту. Запаси становлять 1146,1 тис. т. Гіпсовий камінь з родовища використовується фарфоро-фаянсовою та цементною промисловістю, а також іде на виготовлення гіпсоблоків та гіпсоплит. При проектній потужності кар'єру 190 тис. т сировини в рік (фактично видобувається до 80 тис. т/рік), підприємство забезпечене запасами на вісім років.

В Івано-Франківській обл. з 12 розвіданих родовищ на сьогодні експлуатуються лише три, фактичний видобуток становить 38,4 тис. т і зосереджений на Троянському родовищі. З початком експлуатації Межигірського родовища із запасами 2638 тис. т область буде повністю забезпечена гіпсом для виробництва цементу, будівельним і медичним гіпсом, гіпсовою крихтою.

ТзОВ «Ена» проводить дослідно-промислову розробку *Палагицького родовища* в Тлумацькому районі із затвердженими запасами 5,1 млн. т.

У Чернівецькій обл. з 7 розвіданих родовищ розробляються 5. ВАТ «Кострижівський комбінат будівельних матеріалів» розробляє *Скитське родовище* гіпсів. Продукцією підприємства є гіпс будівельний і камінь гіпсовий, що реалізується в межах України (ВАТ «Івано-Франківськ цемент», ЗАО «Одеса-цемент», «Здолбунівське АТВТ по виробництву цементу й шиферу» та ін.). Залишки запасів на початок 2017 р. склали біля 31 млн. т., проте видобуток склав лише 0,5 тис. т.

ВАТ «Мамалізький гіпсовий завод», який у 2007 р. став частиною турецької компанії ABSAİ çive Blok Sanayi A.Ş., розробляє в Новоселицькому районі *Мамалізьке родовище*. Продукцією заводу є гіпсовий камінь, будівельний гіпс, сухі будівельні суміші на гіпсовій основі.

Як видно з рисунка 1, в Україні щорічні обсяги видобування гіпсового каменю, починаючи з 2007 року, дещо впали, однак коливаються в основному у межах 1,3-1,5 млн. т/рік.

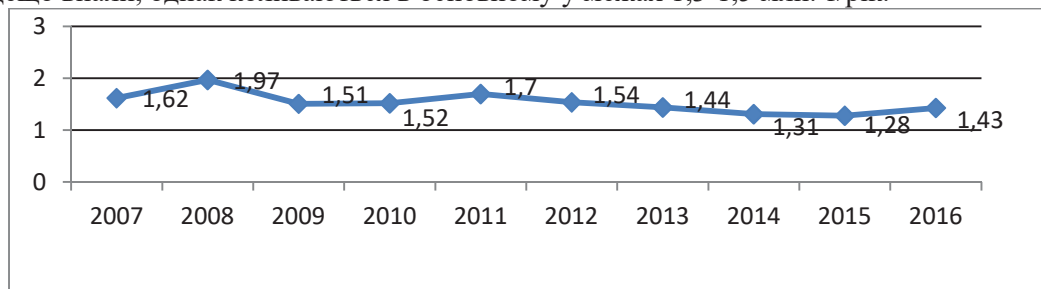

Рис. 1. Динаміка видобування гіпсу в Україні (млн. т)

Висновки. Можливості української мінерально-сировинної бази щодо розширення видобутку гіпсів високої якості практично необмежені. Реальними районами такого видобутку є Артемівський на Донбасі та Подністров'я. Вихід з кризового стану вітчизняного будівельного комплексу, очевидно, спричинить ще більше поживлення ринку будівельних матеріалів, у т. ч. й створених на гіпсовій основі, зростуть також потреби в цементі, що може бути поштовхом до нарощування видобутку гіпсу на діючих підприємствах та відкриття нових.

Література:

1. Сивий М. *Географія мінеральних ресурсів України: монографія* /М. Сивий, І. Паранько, Є. Іванов. – Львів, Простір М, 2013. – 657 с.

2. Гунс, алебастр и ангидрит – популярные поделочные минералы: [электронный ресурс] // режим доступа: <http://jewellery.org.ua/stones/games84.htm>

Myroslav Syvyj. Gypsum production in Ukraine: current state, prospects. The current state of gypsum extraction and gypsum materials production in Ukraine is analyzed. The distribution of stocks of raw materials and production volumes in administrative areas is submitted. The dynamics of gypsum mining in recent years is shown. Conclusions about the prospects of development of gypsum production in the country are made.

Key words: gypsum and anhydrite, stocks of raw materials, extraction, production of plaster materials.

ТОПОНІМІКА ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ СЕЛА СИВОРОГИ ДУНАЄВЕЦЬКОГО РАЙОНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ

Василь Файфура

Тернопільський національний економічний університет

Постановка теми дослідження у загальному вигляді. Доля кожного з нас складається по різному – хтось пов'язав із рідним краєм все своє життя, а когось її примхи розносять по цілому світові. Але кожному він може стати тільки віддаленим, але не далеким. Він завжди близький і залишається з нами у серцях як невгамовне джерело спогадів, гордості, а подекуди й смутку. Там мешкали наші пращури, проходили наші дитячі та юнацькі роки, формувався світогляд. І яким маленьким на географічній карті він би не видавався, він завжди залишатиметься для нас найдорожчою частинкою всього великого світу.

Але час швидко плине. Відходять у вічність старші покоління – носії давніх традицій. Забуваються події, перекази, звичаї. Молодь часто не хоче переймати надбання минулих епох, а з іншого боку, забувати – це природна і не найгірша властивість нашої пам'яті. Разом з тим, без історії немає майбутнього.

Тому вивчення рідного краю – важливий напрям краєзнавчої роботи, який поєднує в ціле історичні та географічні дослідження на мікрорівні, результати яких можуть прояснити і доповнити вже наявні знання, сприяти любові до рідного краю і формування відчуття приналежності до місцевої громади. Але краєзнавча робота дуже різнопланова. І так складається, що найбільша активність тут у напрямку встановлення та опису різних подій та явищ, менша – вивченню географічних назв. Останні зазвичай обмежуються встановленням назви населеного пункту, та й то ґрунтуються найчастіше на викладенні місцевих легенд, які часто до реального походження топоніму не мають жодного відношення. А розкриття суті генезису таких назв надають багато відомостей про пройдені епохи.

Ступінь опрацювання проблеми. Питанням походження географічних назв Подільського Придністров'я і, зокрема, Дунаєвеччини присвячені праці О. Білого, П. Білого, В. Гульдмана, І. Ігнатієва, А. Коханської, В. Луценко, Т. Марусенко, М. Торчинського, Н. Торчинської та інших.

Постановка мети статті. Але залишаються відкритим питання детального аналізу походження назв мікротопонімів окремих населених пунктів і їх частин. Тому ми пропонуємо на розгляд власне бачення і трактування місцевих географічних назв, які стосуються одного мальовничого куточка Подільської Швейцарії.

Виклад основного матеріалу. Село Сивороги розташоване за 2 кілометри на південь від траси Дунаївці-Нова Ушиця. Найдавнішим відомим нам документом, де зафіксовано існування цього населеного пункту, є поборовий реєстр 1563-1564 років (15). Сивороги належали тоді барському старості Марцину Гербурту і були, за тодішніми мірками, досить великим селом. Там обробляли п'ять плугів землі (плуг, як вважають, дорівнював приблизно 17 га). Для порівняння зауважимо, що Дунаївці сплачували податок лише з чотирьох плугів [1].

На одному із стендів Сиворогівського сільського музею народознавства розміщено інформацію про те, що село начебто заснували переселенці з Придністровського Пониззя. Коли їх село Бобрів спустошили татари, вціліле населення вибралося на північ і заснувало нові поселення – Велика Побійна, Мала Побійнка, Частина з них осіла в добре прихованому благодатному місці біля потужного джерела і струмка, що впадає в річку Білу, і дала початок Сиворогам. Сталося це у 1530 році. Версію з музейного стенду повторює Л. Весела у великій статті “Сивороги”, яку опублікувала районна газета [2]. На жаль, залишаються невідомими першоджерела, звідки почерпнуто ці дані.